

Dr. Öğr. Üyesi Dilge KODAK / The Hater Filmi Üzerine Bir İnceleme

A FILM BY JAN KOMASA,
ACADEMY AWARD® NOMINEE FOR "CORPUS CHRISTI"

Jacek Komasa

Agata Kulesza

Danuta Stenka

Vanessa Aleksander

Maciej Musiałowski

Maciej Stuhr

Adam Gradowski

THE HATER

MACIEJ MUSIAŁOWSKI AGATA KULESZA DANUTA STENKA VANESSA ALEKSANDER MACIEJ STUHR JACEK KOMASA ADAM GRADOWSKI

DIRECTED BY: JAN KOMASA | SCREENPLAY BY: MATEUSZ PAŁEWICZ | DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY: RABEK ŁADCZYK PSC
PRODUCTION DESIGNER: KATARZYNA SOBĄSKA, MARCEL SŁAWIŃSKI | LINE PRODUCER: MAGDALENA TOMANEK | EDITED BY: ALEKSANDRA GOWIN
ANIMATION AND VISUAL EFFECTS: COLOROFFON | SOUND DESIGN BY: KACPER HABIŚIAK, MARCIN KASINSKI, JERZY MURAWSKI
MUSIC BY: JACZEK | COSTUME DESIGNER: MALGORZATA ZACHARSKA | MAKE-UP BY: ANETA BRZOZOWSKA | ARTWORK: OLGA OSADZIŃSKA
PRODUCERS: JERZY KAPUSCIŃSKI and WJECIECH KABAROWSKI
PRODUCED BY: NAJIMA FILM | CO-PRODUCED BY: dFlights | TVM | CANAL+ | COLOROFFON | DISTRIBUTED BY: KINO ŚWIAT | POLSKA 2020

dFlights

CANAL+

COLOROFFON

KINO ŚWIAT

The Hater Filmi Üzerine Bir İnceleme

Dilge KODAK*

The Hater (Nefret Eden), Polonyalı Yönetmen Jan Komasa tarafından 2020 yılında çekilen saplantı, nefret ve sosyal medya üçgeninde çoklu temaya sahip bir filmidir. Ana karakter Tomasz Giemza (Tomek ve Tomala takma isimleriyle) intihal suçu dolayısı ile hukuk fakültesinden atılır. Geçmişten gelen aile bağları dolayısı ile Krasucka ailesi, Tomasz'a burs kapsamında finansal destek sağlamaktadır. Hukuk fakültesinden atıldığını aileden gizleyen Tomasz, ilişkisinin kesildiği ortaya çıkana kadar aileden finansal destek almaya devam eder. Aileye karşı geliştirmeye başladığı saplantının merkezinde Kasucka ailesinin Tomasz ile aynı yaşlarda olan genç ve güzel kızı Gabi Krasucka yer almaktadır. Krasucka ailesi genel olarak sanat, vakıf işleri ve politikada tanınan, seçkin bir ailedir. Politika ve sanat camiasından üst düzey ve seçkin bağlantılarının olması, aileyi Tomasz'ın gözünde ulaşılmaz kılmaya başlar. O da hem geçmişten gelen bağları hem de finansal olarak destekledikleri eski bir tanıdıkları olarak aile içinde kendini konumlandırmaya çalışır. Ancak ailenin kendisi ile ilgili 'gerçekten' ne düşündüklerini merak ettiğinden dolayı, bir akşam yemeği sonrasında cep telefonlarından birini ailenin evinde bırakarak kendisi hakkında neler konuşulduğunu dinlemeye başlar. Krasucka ailesini dinlediği süre boyunca, aile tarafından hor görüldüğünü, alaya alındığını ve daha da önemlisi ciddiye alınmadığını anlar. Özellikle Gabi'ye karşı olan duyguları ve Gabi'nin kendisi hakkındaki alaycı görüşleri, Tomasz karakterini bir çıkmaza sokar. Filmin serim kısmı burada sonlanır.

Yaşadığı bu yoğun gerçeklik sonrasında, sosyal medyada bireysel ve/veya kurumsal karalama kampanyaları ve stratejiler üreten bir pazarlama ajansında işe başlayan Tomasz, deneme süresi bittiğinde sosyal medyada manipülasyon işinde ne denli hünerli olduğunu yalnızca patronuna değil, aynı zamanda kendisine de kanıtlamış olur. Eş zamanlı olarak Krasucka ailesi, Tomasz'ın hukuk fakültesinden atıldığını öğrenir, finansal desteği kesmekle birlikte, Tomasz ile olan ilişkilerini

* Dr. Öğr. Üyesi İstanbul Ticaret Üniversitesi İletişim Fakültesi Görsel İletişim Tasarımı Bölümü
DOI: 10.37679/trta.1124097

de sonlandırırılar. Bu minvalde, Polonya'da hem toplumsal hem de siyasi olarak büyük değişimler yaşanmaktadır. Faşist hareket Polonya'da yükselişe geçerken, ülke ideolojik ve politik olarak ikiye bölünmeye başlamıştır. Her birey gibi içinde yaşadığı ülkenin sosyal ve politik dinamiklerinden bağımsız kalamayan Tomasz için Krasucka ailesine olan saplantısına ek olarak intikam fikrini de yerleştiren bir durum oluşur ve Tomasz bunu bir fırsat olarak görür. Ülkede yükselen faşist eğilimin karşısında, Varşova yerel seçimlerine belediye başkan adayı olarak girmeye hazırlanan, faşizm karşıtı liberal ve gay politikacı Pawel Rudnicki'nin Krasucka ailesi ile olan yakın bağlantısını fark eder. Filmin düğüm kısmı bu noktadan sonra başlar. Pazarlama ajansındaki sosyal medya kampanya yönetimi işini sürdürürken aynı zamanda Rudnicki'nin seçim kampanyası için de ekibinde çalışmaya başlar. Rudnicki ve Krasucka ailesi kamuoyu önünde birbirlerini sanatta ve politikada karşılıklı olarak desteklediklerinden Rudnicki, Tomasz'ın planında bir araç hâline gelir ve Rudnicki'yi politik bir figür olarak sosyal medyada karalamaya başlar. Anonim hesaplardan, yalan bilgileri dolaşıma sokup yayılmasını sağlayarak kamuoyunda Rudnicki ile ilgili negatif bir tutum yaratır. Ayrıca kurduğu küçük bir komplo ile Rudnicki'nin özel hayatının da sosyal medyada afişe olmasını sağlayarak aşırı sağcı ve tutucu seçmenlerin öfkelerini perçinler. Bu negatif tutum, filmin devamında faşistler ve liberaller arasında infial yaratır ve bu infial de sokak gösterilerine dönüşür. Bu dönüşümün son kertesini Tomasz Rudnicki'ye suikast planması oluşturur.

Sosyal medyadaki karalama stratejisi ile internet ve sosyal medya trollerini de harekete geçiren Tomasz, YouTube üzerinden siyasi içeriklerle yayın yapan fanatik bir faşist olan Guzek ile çevrim içi bir oyun üzerinden irtibata geçer. Planı; Guzek'i silahlandırarak Rudnicki'yi seçim organizasyonunda öldürmesini sağlamaktır. Planı kusursuz işler, silahlanan Guzek, Rudnicki dâhil o gece organizasyonda olan çoğu kişiyi öldürür. Planda olmayan ancak sonrasında fırsata çevireceği bir durum daha yaşanır: Tomasz yaralanır. Bir süre hastanede tedavi gördükten sonra başta Krasucka ailesi olmak üzere medya tarafından "Rudnicki'yi kurtarmaya çalışırken yaralanan kahraman" ilan edilir. Krasucka ailesinin gözünde gözü pek ve fedakâr bir insan konumuna yükselirken Gabi'yi de kazanmış olur.

İki ana figür olarak karşılaştırıldığında Tomasz ve Krasucka ailesi arasındaki temel ayrım finansal ve sınıfsaldır. Filmde her ne kadar ayrıntılı olarak bahsedilmese de Tomasz'ın ailesi ve Krasucka ailesinin geçmişten gelen bir tanışıklıkları vardır. Bu sebeple Gabi, Tomasz için geçmişten gelen bir saplantı adaydır. Hukuk fakültesinde okurken aileden finansal destek alması, kendisini aile karşısında muhtaç ve alt sınıf hissettiren okuldan atılmasıyla başlayan süreç aralarındaki makası Tomasz cephesinden oldukça genişletir. Polonya'nın içinde bulunduğu politik gerilim ile Tomasz karakterinin Krasucka ailesi karşısındaki duyduğu gerilim senkroniktir.

Tomasz'ın sınıfsal bir kabul görmediğinden ötürü ailenin içine bir tanıdık konumunda da olsa girmeye layık olmadığı sanrısı dinleme cihazı girişiminden sonra güçlenir. Böylelikle geçmişten gelen yetersizlik hissi ile bireysel bir nefret inşa etmeye başlar. Ancak bu nefret duygusunu aileye karşı bire bir ifade edemez çünkü ilişkileri tamamen sonlandırmak Gabi'yi kaybetmek anlamına gelir. Burada Tomasz'ın stratejisi, ilişkileri koparmak bir yana aksine güçlendirmenin yolunu bulmak ve aileyi tam tersi şekilde kendi önünde küçük düşürmek ve prestij kaybetmesini sağlamak üzerine kuruludur. Eş zamanlı olarak politik iklimdeki bölünmeler ve gerilim sürerken Krasucka ailesi ile doğrudan bağlantılı olan bir politikacı ile ilgili olarak sosyal medyada karalama kampanyaları başlatmak ve asılsız içerik üretmek Tomasz için bir fırsattır. Burada dikkat çekici nokta, sosyal medya üzerinden yapılan trolleme girişimlerinin çok kısa bir sürede büyük toplumsal gruplara yayılmasıdır. İçeriğin doğruluğu ile ilgili olarak hiçbir çaba harcamadan direkt olarak içeriğe inanmak ve sahiplenmek sanal mecrada gerçekleşen tartışmaların gerçek hayattaki karşılığı için bir prova niteliğinde gibidir.

Bot hesaplar olarak bilinen, yazılım ve programlardan oluşan, gerçek kullanıcı içermeyen hesaplarla grupların takipçi sayılarını arttırarak, farklı ve çok sayıda anonim hesaptan zıt siyasi grupların aleyh ve lehinde asılsız içerikler üreterek kitleleri harekete geçiren Tomasz, sosyal medyada sıklıkla kullanılan kartopu model ile gruplar arasındaki nefret söylemlerinin gittikçe artmasına sebep olur. Özellikle faşizm, kabilecilik, İslamofobi, liberallik eğilimlerinin, birbirleri ile olan fanatik çatışmalarını gerçek hayatta harekete geçirmek çok kolaydır. Öyle ki, filmin bir sahnesinde Tomasz iki ayrı bilgisayar kullanarak faşistler ve liberaller için aynı tarih ve saatte protesto yürüyüşü düzenleyerek bu çatışmanın sokakta realize olmasını sağlar. Kolluk kuvvetlerindeki bazı birimlerin de çatışmaya katılması ile fiziksel zararın son derece yoğun olduğu sonuçlarla karşılaşılır. Öte yandan liberal ya da aşırı sağcı grupların kendi saflarında yer alan içerik üreticilerini desteklemeleri ve iş birlikleri de çarpıcıdır.

Tomasz'ın çalıştığı ajans açısından bakıldığında ortaya çıkan tablo dikkat çekicidir. Sosyal medyadaki içeriklerin türünden bağımsız olarak, bir kişi ve/veya kurumlara manipülasyon ve strateji hizmeti veren bu ajansın yayıncılık etiği ile ilgili hiçbir endişesi yoktur. Aksine hizmet verdiği kişi ya da kurumlara vadettikleri sözü tutabilmek ve hedeflerine ulaşmak için son derece acımasız ve duygusuzca bir çalışma prensibine sahiptir. Ajansın bu yönü de 2016 yılındaki Amerika Birleşik Devletleri başkanlık seçim sürecini ve Donald Trump'ın seçim sürecini yöneten, dijital pazarlama ekibinin stratejilerini akla getirmektedir. Elbette filmdeki politik gerilim, gerçek hayatta da Polonya'nın yaşadığı ideolojik gerilime gönderme yapmaktadır. Özellikle filmde sıklıkla dile getirilen, "büyük ve yenilmez Avrupa'ya karşı başlatılan, çökertme stratejileri" aşırı sağcı ve kabileci grupların, fanatik bir

şekilde harekete geçmesi için yeterlidir. Filmde bu harekete geçirme kısmının, kimlik ifşasına yol açmadan, son derece büyük bir gizlilik içinde yönetilmesi gerekliliği ise çevrim içi oyunlar ve oyunlarda kullanılan karakterler üzerinden çözülmüştür. Bu açıdan bakıldığında sosyal medyadaki denetim ihtiyacının gerçekleştirilmesinin ne denli zor olduğuna da ayrıca dikkat çekilmektedir.

Tomasz'ın Krasucka ailesine karşı inşa ettiği nefret duygusu, intikam arzusu ile birleşince son derece trajik olaylar zincirini başlatır. Sosyal medyanın bir manipülasyon silahına ne kadar kolay ve yaratıcı bir şekilde dönüştürülebileceğini fark eden Tomasz, bunu bir aracın da ötesinde enstrüman olarak kullanır. Elindeki enstrüman ile yalnızca nefret söylemi oluşturabileceğini değil, bu söylemi fiziksel bir katılıma dönüştürebileceğini de fark eder. Filmin geneli düşünüldüğünde, belki senaryodaki kolaylıktan belki de karaktere tanınan kusursuz şans unsurları ile, filmdeki tüm düğümlerin haddinden fazla kolaylıkla çözüldüğü görülmektedir. Ancak filmin gerçek bir olaya dayandığı gerçeği düşünüldüğünde filmdeki krizlerin türevlerinin ortaya çıkabilmesinin de imkânsız olmadığı görülmektedir.

İnternet teknolojileri ve sosyal medya farklı açılardan değerlendirildiğinde hem avantaj hem de dezavantajlara sahiptir. Bir iletişim ve etkileşim aracını tamamen kötücül ya da tamamen iyici olarak değerlendirmek en uygun tabir ile kolaycılığa kaçıştır. Enformasyonun serbest dolaşımı, küresel bağlantılılık, kamusal aidiyet, toplumsal katılım gibi majör ölçekte çok sayıda olanak aynı ölçekte riskler de barındırır. Medya manipülasyonu ile inşa edilen nefret söylemi günümüzde mücadele edilen öncelikli sorunlardan biridir. Küresel olarak örnekleri görülmektedir. The Hater filmi de her ne kadar senaryosal bazı açıklara sahip olsa da muhtemel çıktılarının göz önünde bulundurulması açısından önemli örnek olarak görülebilir.

Son yıllarda dünya genelinde farklı ülkelerde benzer toplumsal krizlerin yaşandığı aşikârdır. Bu krizler kimi zaman demokrasi yorgunluğu, tek taraflı terörize girişimler, karalama kampanyaları, ideolojik ayrımcılık, toplumsal cinsiyet ve cinsel kimlik tartışmaları, ırkçı ve ötekileştirici söylemler gibi çok sayıda eksende ortaya çıkmakta ve kendi içlerinde evrilmektedir. Bu gibi krizlerde sosyal paylaşım platformları kullanıcılar tarafından aidiyetlerini tebliğ edecekleri mecralar sunar. Hangi tür kriz olursa olsun, kullanıcı tarafından üretilen içerikler, bireysel ölçekte ifade özgürlüğü çerçevesinde bir inanış biçimini imler. Böylelikle birey, üretilen ve dolaşıma sokulan içeriğin sebep olabileceği potansiyel çıktılarının sorumluluğundan kolayca uzaklaşır. Buradaki temel hata, krizi ve eylemi (içerik üretimini) dar bir çerçeveden değerlendirmek ve bireysel bir perspektifte kalmaktır. The Hater örneğinde de görüldüğü gibi her ne kadar kurgu olarak değerlendirilse de bireysel bir müdahale ile büyük hacimli toplumsal grupların harekete geçirilebileceği ve hiç istenmeyen sonuçlar yaratılabileceği ortadadır. Bir kurgu olarak The

Hater filminin ötesinde benzer durumlar geçtiğimiz yıllarda da dünyanın çeşitli ülkelerinde görülmüştür. En bilindik örneklerinden biri Arap Baharı'dır. Mısır'da örgütlenen halk, Hüsnü Mübarek'in görevinden istifa etmesinde sosyal medya üzerinden örgütlenerek rol sahibi olmuştur. Hatırlanacağı üzere o dönemde sahadaki aktivistlerden biri olan Fawas Rashed'in bir cümlesi çarpıcı bir özet niteliğindedir: "Gösterileri planlamak için Facebook'u, koordine olmak için Twitter'i, dünyaya anlatmak için YouTube'u kullanıyoruz."

Sosyal medyada nefret söyleminin bu denli güçlenmesi tek bir dinamikle anlaşılabilir bir süreç değildir. İçerik üreten kullanıcının sorumluluk alma isteği ve kapasitesi birincil önceliğe sahip olduğu gibi, tükettiği enformasyon ve içeriği sentezleme kabiliyeti ve eğitimi ile de yakından ilişkilidir. Sosyal medya, kullanımının ilk yıllarından farklı olarak kullanıcıların günümüzde gittikçe bilinçlendiği söylenebilir. Organik olarak kendiliğinden gelişen eleştirel okuma biçimleri, özellikle gençler arasında yerleşik bir hâle gelmeye başlamıştır. İçerik üreten ve ürettiği içeriği dolaşıma sokan bir hesabın kaç yıldır aktif olduğu, takipçi ve takip sayısının kaç olduğu, paylaşılan medya içeriklerinin konsepti gibi parametreler, bir hesabın gerçek bir kullanıcıya sahip olup olmadığına veya ilgili hesabın yalnızca provokasyon ya da nefret söylemi üretmek için kullanılıp kullanılmadığına ilişkin ipuçları verebilmektedir. Yine de hâlâ çok sayıda kullanıcı bu gibi kişisel kontrol biçimlerinin farkında değildir. Bu durum medya okuryazarlığının toplumsal ölçekte neden önemli olduğunun ve geliştirilmesi gerektiğinin ayrıca bir göstergesidir.

Daha önce de bahsedildiği gibi, toplum büyük kitlelerin kolektif uyum, empati ve sağduyu gibi bileşenlerle bir arada tutulduğu canlı bir yapıdır. Kamusal alanın inşası ve kamusal katılım açısından bu yapının sahip olduğu bileşenlerle sürdürülmesi elzemdir. Bu sürdürülebilirlik geleneksel medya araçlarında keza daha imkân dâhilinde iken internet teknolojilerinin sağladığı etkileşimli ortamlar, sosyal medya, çevrim içi oyunlar ile bu bileşenlerin kırılma noktası gittikçe muhtemel hâle gelmektedir. Özellikle içerik denetimsizliği bir avantaj olarak kullanıldığından ötürü, paylaşım gizliliği daha kolay sağlanabilir durumdadır. Bu gizliliğin muhtemel sonuçları da tıpkı dünya arenasındaki örneklerde ve The Hater filminde olduğu gibi fiziksel tahribat ve yıkıcılık şeklinde kolektif sonuçlar doğurabilmektedir. Sosyal paylaşım platformlarında hesap açmanın alt limitleri (yaş) yıllar içerisinde düşmüş, anonimlik bir fırsat olarak görülmüş ve görülmeye devam etmektedir. Böyle bir tabloda başta nefret söyleminin daha sonra benzeri ayrıştırıcı ve ötekileştirici sanal hareketlerin önüne geçebilmek adına içeriğin doğruluğuna ilişkin kişisel denetim ve filtreleme sistemlerinin uygulanması ve bunun için de bu küresel soruna ilişkin çözüm uygulamalarının ve alternatiflerinin geliştirilmesi ve eğitim sistemlerine entegre edilmesi elzemdir.